

ÍGY KÉSZÜLT A BÉKE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Gróf Apponyi Albert emlékirataiból

„Nem akarom a békeszerződésnek tartalmát bírálni, csak le akarom írni a megkötésüknél lejátszódott eseményeket. A Magyarországra vonatkozó békeszerződés megkötésénél én is szerepet játszottam. Bár ez a szerep csak passzív volt, de ott voltam, és a tapasztalat a történelem egy töredéke marad.“

Apponyi Albert kezdi így, a nála megszokott szerénységgel, emlékiratainak a trianoni béke megkötésére vonatkozó részét. A legutóbbi évszázad magyar történelmének talán legszomorúbb napjai voltak ezek. A legyőzött Magyarország utasítást kapott, küldjön delegációt Párizsba, „béketárgyalásra“. A megcsonkított ország legjobb koponyáit sorakoztatta fel, a kirabolt MÁV végső erőfeszítéssel szedte össze a megfelelő különvonatot. 1920. január 5-én indultak. Apponyi, a vezető, éppen akkor kapott némi ízelítőt az új helyzetből: a cseh kormány nem engedte meg, hogy Karácsonyra hazatérjen Pozsony megyei birtokán élő családjához és a családnak sem, hogy öhozzá Budapestre utazzék.

Befejezett tények

Az egész ország bizakodó reménysége kísérte őket útjukon. Ahol csak megállt a vonat, minden állomáson népes küldöttségek kívánták Isten segítségét, és remélték kedvező békét. Apponyi nem volt optimista: „Nagyon jól tudtuk — írja — hogy a legkisebb ok sincs a reményre. Befejezett tények előtt álltunk, és fájó kötelességtudattal, elveszett ügyért indultunk. Sem nem vártam, sem nem ígértem sikert, csak annyit tehettem, megígértem: hazánk becsülete nem fog sérelmet szenvedni“.

A francia határon egy francia tiszt fogadja a magyar küldöttséget, és udvariasan tudtukra adja, hogy Párizsba érkezésükkor nem foghatnak kezét az őket fogadó francia katonai bizottság tagjaival, az üdvözlés csakis az udvarias meghajlásra szorítkozhat. Mindez így is történt. Amikor a vonat valamelyik elhagyott párizsi állomásra befutott, Henry ezredes, a francia katonai bizottság vezetője udvarias, de hívös katonai köszöntéssel fogadta a magyarokat, és mindjárt Neuillyben lévő szállásokra kísérte őket. „Mindjárt meg is mondta nekem — írja Apponyi — hogy Neuillyben és Bois de Boulogneban ugyan szabadon mozoghatunk, de arra, 'kér' bennünket, ne menjünk Párizsba az ő megkérdezése nélkül. Ha valaki menni akar, ő majd gondoskodik kocsiról és megfelelő kíséretéről, afin qu'on ne manque pas de respect“.

A békedelegációt internálják

A szabályt meg is tartották. A „béketárgyalásra“ érkező magyar delegáció tagjai nem mehettek Párizsba előzetes engedély nélkül, s ha valaki ezt meg is kapta, csak detektív kíséretében mehetett. Internálva voltak Neuillyben.

A némi incidenssel kezdődő bemutatkozás és a megbízólevelek kicserélése után Apponyi levelet ír Clemenceaunak, kérvén, adjanak a magyar küldött-

ségnek lehetőséget arra, hogy személyesen tárgyalhassanak, ahelyett, hogy egyszerűen át kelljen venniük a békefeltételeket. Válasz helyett egy meghívás érkezik: a magyar küldöttség jelentkezzék a Quay d'Orsay-n a békefeltételek átvételére.

Apponyi részletesen leírja azt a kínos szertartást, amikor is a Legfelsőbb Tanács Clemenceau elnökletével átnyújtotta a magyar bizottságnak a békefeltételeket. Clemenceau a magyaroknak „ajánlott békefeltételekről“ beszélt, holott mindnyájan tudták, hogy a feltételeket tulajdonképpen diktálták. Alighogy az okiratot átnyújtották, Clemenceau a következő jellemző beszéddel fordult Apponyihoz:

„Elnök úr. Ön arra kérte a Legfelsőbb Tanácsot, hogy beszédet mondhasson a magyarországi helyzetéről. A Legfelsőbb Tanács ezt az engedélyt egyhangúlag megadta. Természetesen szó sem lehet megvitatásról. Kérem tehát, jelölje meg az időpontot, amikor a beszédet el akarja mondani.“

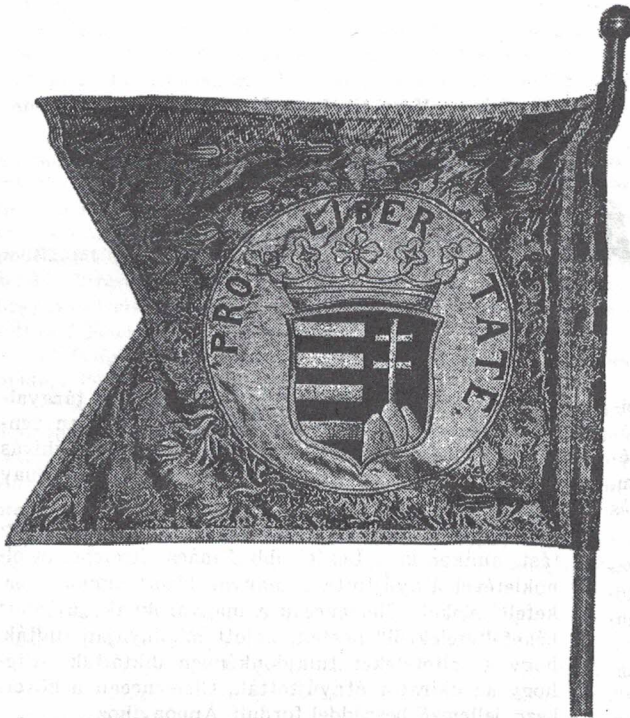
Apponyi válaszában kijelentette, hogy ő nem beszédet akart mondani, hanem a magyarországi helyzet megvitatását kívánta. Minthogy azonban a Tanács határozata véglegesnek látszik, meghajlik a határozat előtt, és a beszédet két-három nap mulva meg fogja tartani.

Teleki Pál híres térképe

„Amikor a megállapított időben a terembe léptem — írja Apponyi —, éreztem a helyzet különös jellegét. Olyan hallgatósághoz kellett beszélnem, amelyben nyoma sem volt a rokonszenvnek, hanem a szó szoros értelmében ellenségekből állt, akiknek nagyrésze rosszindulattal volt irántunk, a többi pedig legfeljebb közönyös. A teljes elszigeteltség érzésétől csak a magyar bizottság egyrésznének jelenléte mentett meg, akiknek megengedték, hogy velem jöjjenek. Számomra ők ott akkor a magyar nemzetet jelentették.“

Apponyi franciául beszél. Időnként megszakítja beszédét, és angolra fordítja a szót. Szembe ül vele Clemenceau, arcán gúnyos kis mosollyal. Lassan-lassan azonban eltűnik a mosoly, és arca bizonyos jóindulatú vonásokat ölt. A beszéd érzélgősségtől mentes, tárgyilagos hangja meglepi a Tanácsot. És amikor a szónok meggyőző érvekkel bizonyítja, hogy a békeszerződés tervezett területi rendelkezései a nemzetiségi önrendelkezési jog arcucsapását jelentik. Lloyd George is felfigyel. Amikor Apponyi az olasz küldöttséghez intézett pár udvarias olasz mondattal befejezi beszédét, az angol küldöttség vezetője szóvalra emelkedik, és felkéri Apponyit, adjon bővebb felvilágosítást a magyarországi nemzetiségi megosztásra vonatkozóan. Előkerül Teleki Pál híres nemzetiségi térképe, és az egyes delegációk vezetői, fejükkel a térkép felett összedugva hallgatják Apponyi magyarázatát. A megbeszélés végén Lloyd George azt súgja Apponyinak: „Nagyon ékesszólóan beszélt“. „Nem én, hanem a tények ékesszólóak“ — válaszolja emez. Az ülés végén Clemenceau megígéri,

hogy a felhozott érveket komolyan meg fogják vizsgálni. „Így végződött a pályám legnehezebb óráit jelentő reggel” — sóhajt fel Apponyi.

A magyar delegáció, nem lévén más dolga, mint a feltételekre adandó válasz kidolgozása, január 18-án visszatér Budapestre. A szomorú hír megelőzte őket. Horthy — akkor még fővezér — és az egész kormány fogadja őket a pályaudvaron. A főváros szinte elmerül a fekete lobogók tengerében. Apponyi, aki annyi pesszimizmussal indult el útjára, most bizalomra inti honfitársait. Emlékirataiban így ír erről: „A mi kötelességünk az volt, hogy tiltakozzunk az ellen az újabb szélsőség ellen, és az üdvözlésre adott válaszóban arra kértem a hatóságokat, távolítsák el a fekete zászlókat, és önralmuk férfias megőrzésével támogassák a delegáció munkáját, amely csak most lép majd döntő szakaszába.”

Válasz nem érkezik...

Lázás munka kezdődik Magyarországon. Néprajzi, földrajzi, történelmi, pénzügyi, kereskedelmi, vízügyi és más szakértők ülnek össze, és kidolgozzák a választ. A magyar delegáció február 12-én visszatér Párizsba, és a magával hozott hatalmas anyagot válaszként átadja a Legfelsőbb Tanácsnak. A Neuilly-i internálás ismét megkezdődik, és talán még szigorúbb, mint előzőleg. Még látogatókat sem fogadhatnak. Nincs mit tenni, csak várni és remélni. Leveleket intéznek a Legfelsőbb Tanácshoz, Apponyi terjedelmes memorandumot küld régi ismerősének, Deschanel köztársasági elnöknek. Válasz egyikre sem érkezik. A delegáció egyes tagjai titokban leveleket küldenek párizsi ismerőseiknek, és titokban találkoznak velük Bois de Boulogneban. Mindezt abban a boldog hitben, hogy kijátszották őrzőik éberségét. Később, amikor a magyar delegáció már visszatért Budapestre, és csak Praznovszky, a későbbi párizsi követ maradt ott, Henry ezredes mosolyogva átnyújt neki egy listát, mondván: „Itt olvashatja mindazoknak a nevét, akikkel a Bois de Boulogneban titokban találkozott. Nem akarok szemrehányást tenni, csupán nem szeretném, ha idiotának tartana bennünket.”

A várakozás nyomasztó hangulatát és a szigorú zárlatot végül is megtöri valami: az üzleti érdek.

Henry ezredes egyik napon két Párizsban élő magyar urat, később magyar diplomatákat vezet a magyar küldöttséghez, mondván, hogy ezeknek az uraknak a jövőben szabad bejárásuk van a magyar küldöttséghez. Milyen csoda történt? — kérdezik a meg-

lept magyarok. Semmi más, minthogy francia pénzügyi körök valami üzleti lehetőséget szimatoltak Magyarországgal kapcsolatban. A Schneider-Creusot cég veszi kezébe az ügyet, befolyása elér a Quay d'Orsay-ra és megnyitja az „internálótábor” kapuit is. Komoly gazdasági tárgyalások indulnak meg, és ezektől azt remélik, hogy jelentős enyhítést hoznak a magyar békeszerződés feltételeiben is. A delegáció helyzetét mindenestre máris enyhítik. A magyarok szabadon tárgyalnak a külügyminisztériummal, szabadon mozognak, színházba, hangversenyre járnak. A hagyományos detektív ugyan elkíséri még, Párizsba érve azonban magukra hagyja őket.

A Legfelsőbb Tanács válasza egyre késik, nem is várható addig, amíg a gazdasági tárgyalások eredménye el nem dőlt. A tárgyalások is húzódnak. A magyar delegáció március végén véglegesen visszatér Budapestre. Apponyi nem tér ki arra a kérdésre, mire vonatkoztak a tárgyalások, és miért nem vezettek eredményre. A tárgyalások meghiúsulásával a hozzáfűzött remények is meghiúsultak.

Szem nem maradt szárazon

„Amikor a sikertelenségről meggyőződöttünk — írja —, nem maradt más lehetőség, mint elfogadni a ránk mért végzetet. Elérkezett a nap, amikor a trianoni békét ratifikáló parlamenti ülést meg kellett tartani. Aki ezen az ülésen résztvett, sohasem fogja elfeledni. A száraz, üzleti modor, ahogyan azt lebonyolították, csak emelte annak szörnyű hatásosságát. Egy kisebbség tiltakozott a ratifikálás ellen, és kivonult a tereméből. A többség ott maradt, és némán hallgatott, amikor az elnök megkérdezte, hogy a parlament elfogadja-e a ratifikálást. Erre az elnök megállapította, hogy senki sem ellenkezett, és így a ratifikálást megszavazottnak kell tekinteni. Mintegy ellenállhatatlan kényszertől vezetett az egész Ház felemelkedett, és énekelni kezdte a magyar himnuszot. A karzaton lévők hangja elvegyült a képviselők hangjával. Szem nem maradt szárazon. Ettől a naptól kezdve a Parlamentben és minden középületen félárbcra eresztve lobognak a zászlók.”

Ennek a nemzetnek sok hibája van, de...

Apponyi azt írja, a magyarságnak becsületéire válik, hogy sem a delegáció ellen, sem ő ellene, mint elnök ellen soha semmiféle haragot nem táplált, majd így zárja emlékiratainak ezt a fejezetét:

„Ennek a nemzetnek sok hibája van, de ezek között nincs aljasságra való hajlam. Érzéseiben nemes és nagylelkű. Azt mondhatnám, hogy lelke túlságosan is nagy ahhoz a sovány testhez, amelybe beleszorították. Ez a lélek azonban sokkal nagyobb teljesítőerőt ad ennek a testnek, mint amennyi a népességtől elvárhatóan látszik. Életem alkonyán az a büszkeségem és örömem, hogy ezt a nemzetet hatvan éven át, úgy hiszem, hűségesen szolgálhattam és még tovább is szolgálhatom.”